

ISSN 1999-4214 (print)

ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN
HUMANITIES
INSTITUTE

№1/2026

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2026

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD)

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Аасланд Е.	философия докторы (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Каранфил Г.	философия докторы (PhD), профессор, Комрат мемлекеттік университеті, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабекұлы Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Олдфилд А.	Философия докторы (PhD), профессор, Каролина Университеті Каролина, АҚШ
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша университеті, Токат, Түркия

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 27.03.2026 ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова
Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Аасланд Е.	доктор философии (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Каранфил Г.	доктор философии (PhD), профессор, Комратский государственный университет, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабекулы Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Олдфилд А.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Каролины Каролина, США
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 27.03.2026 г. Формат 60*84 1\8. Бум. типогр.
Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

©Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**

Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editorial Board

Aimuhambet Zh.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Aktayeva K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
Absadyk A.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Aasland E.	
Bredikhin S.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
Гайнуллина Ф.А.	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
Yermekova T.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
Yesirkepova K.K.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Zhusipov N.K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
Karanfil G.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Komrat Devlet Univerditesi, Kishinev, Moldova
Kurbanova M.M.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
Kamzabekuly D.	Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Kuryshzhan L.A.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
Oner M.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
Oldfield A.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Coastal Carolina University Carolina, USA
Pimenova M.V.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
Seifullina F.S.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF
Senmez O.F.	(PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev

Tel/Fax: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 27.03.2026 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

МАЗМҰНЫ — СОДЕРЖАНИЕ — CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АКМАГАМБЕТОВА Б.Е., САРСЕКЕ Г.Ә., ШАХИН И.	Сұхбат дискурсындағы коммуникативті стратегия мен тактика: қолданыс ерекшеліктері	7
БЕРГІБАЕВА Д.Қ., КЕНЖЕҒАЛИЕВ С.А., СЕРДАЛИНА С.К.	Ділдік лексикон және қостілділік	22
DOSZHAN Z.A., YERSULTANOVA G.T., KNASSANOVA M.T.	Lexicalising myth and cultural memory: a comparative study of kazakh and english mythologemes	31
ЕСКЕЕВА М.Қ., РАЙНБЕКОВА Г.С.	Түркі халықтарының тұрмыстық лексикасы: тарихи және мәдени аспектілері	40
ЖЫЛКЫБАЕВА М.С., САПАРБАЙҚЫЗЫ Ш., СПАТАЕВА С.Т.	Қытай және басқа да шығыс дереккөздеріндегі көне түркі қала атауларында кездесетін -кент/-кет формантының тарихи-лингвистикалық ерекшеліктері	48
ИСКАКОВА Г.Ж., ТЛЕУБЕРДИНА Г.Т., ТАҢСЫҚБАЙ Ә.Қ.	Көркем мәтінді комикс форматына бейімдеудің лингвистикалық негіздері: отандық әдебиетке шолу	57
МАНАПБАЕВА Ж.Ж., АЛПЫСБАЕВА А.Е., ЖУСУПОВА А.У.	Аударма сапасын бағалау тәжірибесі	67
ОСПАНОВА Ф.А., БАЛХИМБЕКОВА П.Ж.	Бизнес терминологиясындағы кірме сөздердің ерекшеліктері	79
SAKYEVA G.O., IBRAIMOVA L.A.	The importance of lexical classification of film discourses in creating a multimedia corpus (based on the film “Alty jasar Alpamys” (“Six-year-old Alpamys”))	90

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АБДУЛЛИНА А.Б., СҰЛТАҒАЛИЕВА О.Қ., СЕЙСЕМБАЕВА Ж.А.	Қазіргі қазақ поэзиясындағы ұлттық мінез поэтикасы мен символикасы	98
ALIYEV Y.N., TOIBAZAR A.M., TURDALI T.	The historical figure and the epic hero in kazakh epic poetry (based on the epic of Edige)	108
АЛИМКАНОВА Г.Б., ЖҮСІПОВ Н.Қ.	Ғалым Едіге Тұрсыновтың түркі халықтары фольклоры туралы тұжырымдары	121
ӘЛТАЙ А.Д., ЖӘЛЕЛОВА М.С., ҚИАРЫСТАНОВА Г.Қ.	Қадыр Мырза Әли поэзиясындағы ауыл концептісі және ұлттық болмыс	130
БАКИРОВА Ш.А., БАЙМЫШ Л.Қ.	Ж. Бектұров шығармаларындағы азаттық сарын	140
YERZHANOVA F.M., IBRAEVA ZH.B., MUKANOVA ZH. R.	Reinterpreting the fairy tale: modern trends in kazakhstani children’s literature	151

GALYMZHANOVA Z.T., BAYTANASOVA K.M., KALIYEV A.K.	The narrative structure in S. Seifullin's novel «A hard road, a perilous journey»	162
ИБРАГИМОВА Д.Қ., АСЫЛБЕКҰЛЫ С., ТОҚШЫЛЫҚОВА Г.Б.	Жазушы Сайын Мұратбековтің сыншылық қыры	171
ИХСАН Д.М.	Түркістан мерзімді баспасөзінде ұлттық фольклордың жариялануы мен зерттелуі	181
КЕНЖЕҚОЖАЕВА А.М., ЖУСАНБАЕВА С.Б.	Метапоэтиканың метамәтіндік өлшемдері (А. Құнанбайұлы шығармашылығы негізінде)	192
МАКАТОВА А.А., ӘБСАДЫҚ А.А.	«Абай», «Сана», «Таң» журналдарындағы қазақ фольклор материалдары	202
МҰСТОЯПОВА А.Т., ИБРАИМОВА Ж.Ж., ЖАМАНОВА Ж.Ж.	Джордж Оруэлдің «1984» романындағы псевдокарнавал поэтикасы	211
НҮРБАЕВА А.Н., ТӨЛЕБАЕВА Қ., ДАУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Прецеденттік құбылыстардың көркем мәтіндегі қолданысы (Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармалары негізінде)	222
НҮРБАНОВА А.Қ.	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларындағы білім мен тәрбие құндылықтары	235
СӘРСЕНБАЕВА Ж.Б., ҚҰРМАНБАЙ А.П., ОБАЕВА Г.С.	Айгүл Кемелбаеваның «Мұнара» романындағы әйел бейнесі: архетип және сана трансформациясы	245
СЕЙПУТАНОВА А.Қ., НУРЛАНОВА А.Н.	Ш. Құдайбердіұлының «Түрік, қырғыз-қазақ һәм хандар шежіресіндегі» қазақ рулары туралы мәліметтердің тарихи негізі	257
ХАМИДОВА А.Х., КАНАФИНА М.А., ЖУМСАКБАЕВ А.Т.	Женский иронический детектив как форма социокультурного комментария (на материале романа Дарьи Донцовой «Маникюр для покойника»)	267

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КАЙЫРБАЕВА Ж.К., РАХМЕТОВА Р.С.	Оқушылардың сөзсаптамын тілдесім әрекеті негізінде дамытудың педагогика-психологиялық аспектісі	275
KOILYBAYEVA R.K., KUSMANOVA K.A.	Formation of family values in children on the basis of family discourse	388
МАЖИЕВА Н.А., БАЛТАБАЕВА Н.С., А.БЕРКЕНОВА Р.	ЖОО-да қазақ эпостарды жобалық әдістеме арқылы оқыту	299
ОРАЗ А.Н., МАЛИКОВ Қ.Т., РАМАЗАНОВА Г.Х.,	Қазақ тілін оқытуда корпусстық тәсілдердің лексикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпалы	309
ТЕЛГОЖАЕВА Қ.С., ОДАНОВА С.А., ЖАЙЛАУБАЕВА М.Қ.	Ұлттық-мәдени код негізіндегі виртуалды жиі жүйесі: тіл үйренушілердің икемді дағды күзіреттілігін қалыптастыру	334
ТОҒЫЗБАЙ Н.Б., ЕРСУЛТАНОВА Г.С., ЖУМАХАНОВА Н.Н.	ҚАЗТЕСТ жүйесіндегі өнімді сөйлеу әрекеттерінің ерекшеліктері	346

*А.Н. НҰРБАЕВА¹

Қ.Т. ТӨЛЕБАЕВА²

Л.Н. ДАУРЕНБЕКОВА³

Alikhan Bokeikhan University, Семей Қазақстан^{1,2}

А.Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты, Астана, Қазақстан³
(e-mail: Nurbaeva.1986@bk.ru¹, tulebaeva82@mail.ru², daurenbekova.laura@mail.ru³)

*ПРЕЦЕДЕНТТІК ҚҰБЫЛЫСТАРДЫҢ КӨРКЕМ МӘТІНДЕГІ ҚОЛДАНЫСЫ (ШӘКӘРІМ ҚҰДАЙБЕРДІҰЛЫ ШЫҒАРМАЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ)

Аңдатпа. Мақалада прецедентті құбылыстың көркем шығармада қолданылуына талдау жасалады. Талдауға түскен тілдік материалдар Шәкәрім шығармаларынан алынған. Зерттеу барысында прецедентті құбылыстардың тіл білімінде зерттелуіне шолу жасалып, прецедентті құбылыстардың жіктелуіне тоқталады. Шәкәрім шығармаларындағы прецедентті есімдер лексика-семантикалық ерекшеліктеріне байланысты бірнеше топқа бөлініп қарастырылады. Мақалада жинақтау, жүйелеу, қорытындылау, лексика семантикалық талдау, топтастыру, интерпретация т.б. зерттеу әдістері қолданылды. Тілдегі прецедентті феномендерді зерттеп, зерделеудің мәні зор, себебі оларды танып, мәнін ұғыну арқылы ұлттық болмысқа, ұлт тарихы мен мәдениетіне қатысты ақпараттар аламыз. Мақалада Шәкәрім шығармаларында қолданылған прецедентті есімдер мен ұлттық прецедентті феномендер ұлт тарихындағы ұлағатты есімдерді, тарихан белгілі тұлғаларды, ұлттық мәдениет пен ұлттық сананы танытуға қызмет етеді деген тұжырым жасалды.

Зерттеудің теориялық маңызы: бұл мақала көркем шығармадағы прецедентті құбылыстарды лингвомәдени бағытта зерттеулерге өз дәрежесінде үлес қосады. Сонымен қатар Шәкәрім шығармаларының тілін жаңа бағыттарда зерттеулерге мұрындық болады деп ойлаймыз. Зерттеудің практикалық маңызы зерттеу нәтижелерін «Лингвомәдениеттану», «Прецеденттілік құбылыс» сынды арнайы курстар дәрістерін құрастыруға, оқу-әдістемелік кешендер дайындауда, курстық және дипломдық жұмыстарды жазу барысында қолданудан көрінеді.

Кілт сөздер: прецеденттілік, прецедентті феномен, прецедентті құбылыс, прецеденттік атаулар, лингвомәдениеттану, мәтін, символ

Кіріспе. Көркем әдебиет тіліндегі прецедентті құбылыстарды когнитивті лингвистика, лингвомәдениеттану, лингвоелтаным тұрғысынан қарастыру тілдің қызметін, әлеуетін тереңірек аша түсуге септігін тигізеді. Ұлттық прецедентті феномендер көркем шығарма тілінде қолданылып, ұлттық болмысты, ұлттық мәдениет пен ұлттық сананы танытуға

* Мақала ҚР ҒЖБМ Ғылым комитеті қаржыландыратын BR28712491 «Шәкәрім Құдайбердіұлының рухани мұрасын әдеби-мәдени, тарихи-этнографиялық, географиялық, лингвистикалық тұрғыдан кешенді зерттеу: цифрлық интеграция және этнотуризм» атты гранттық қаржыландырылатын ғылыми жоба аясында әзірленді.

қызмет етеді. Зерттеушілер прецендентті құбылыстарды құрылымдық және мағыналық тұрғыдан қарастыра келе, преценденттік атаулар, прецендентті мәтін, прецендентті жағдай, прецендентті айтылым деген түрлерін анықтайды. Сондай-ақ прецендентті феномендер әлеуметті прецендентті, ұлттық прецендентті және универсалды прецендентті деп те жіктеледі. Прецендентті есімдер деп мәтінде ұшырасатын көпшілікке белгілі жалқы есімдерді атаймыз. Прецендентті есімдерді белгілі бір оқиғаларға негізделген мәдени белгі, символ ретінде танимыз.

Прецендентті есім дегеніміз тілді қолданушыларға прецендентті оқиға арқылы танымал, прецендентті мәтінде ұшырасатын белгілі есім. Прецендентті мәтіндер белгілі бір мәдениеттің көрінісі болып табылады және оқырманға сол ұлттың тарихынан, дүниетанымы мен философиясынан ақпараттар жеткізеді. Әдеби шығармаларда ұшырасатын прецендентті құбылыстар цитата, эпитет, аллюзия т.б. интермәтіндік құралдар арқылы беріледі.

Прецендентті бірліктер тарихтағы белгілі тұлғалар, мифтік бейнелер, ұлттық таным туралы мол ақпаратты жинақтап, келесі ұрпаққа жеткізеді. Сондықтан прецендентті бірліктерді ұлттық мәдениет туралы білімінің қайнар көзі деп тануға болады. Прецендентті мәтіндерді зерттеу арқылы ұлттың дүниетанымынан, мәдениет пен тарихтан хабар береді. Прецендентті есімдер әдеби шығармаларда қолданылып, географиялық жер-су атауларын, қазақтың дүниетанымын білдіреді. Бұл мақалада біз белгілі ақын, ойшыл Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармаларында қолданылған прецендентті есімдер мен ұлттық прецендентті феномендерді талдауды мақсат еттік. Ақын шығармаларындағы прецендентті бірліктер ұлттық мәдениет пен ұлттық сананы таныту, тарихи шындықты баяндау, ұлттық колоритті жеткізу, эмоционалды экспрессивті мағына беру, оқырманның дүниетанымын кеңейту, шығармадағы этномәдени ақпаратты жеткізу сияқты мақсаттарда да қолданылады.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Зерттеу барысында материалдарды жинақтау, жүйелеу, қорытындылау, лексика-семантикалық талдау, топтастыру, интерпретация т.б. зерттеу әдістері қолданылды. Преценденттілік белгілі бір лингвомәдени қауымдастыққа ортақ, ұжымдық санада орныққан және мәтінде қайта-қайта қолданылу арқылы ерекше мағыналық және прагматикалық жүктеме алатын тілдік бірліктердің қасиетін білдіреді. Зерттеу барысында мәтіндерден прецендентті мәтіндер, прецендентті есімдер және прецендентті жағдаяттар анықталып, олардың семантикалық, прагматикалық және лингвомәдени ерекшеліктері талданды. Прецендентті бірліктерді айқындау үшін олардың мәдени-тарихи танымдылығы, интертекстуалдық сипаты және адресат тарапынан танылу деңгейі негізгі өлшемдер ретінде алынды.

Аталған әдістердің жиынтығы мәтін мазмұнындағы преценденттілік құбылысын кешенді түрде сипаттауға және оның коммуникативтік-функционалдық маңызын анықтауға мүмкіндік берді. Зерттеуші ғалым В.Красных: «прецендентті есім жалқы есім ретінде қызмет атқарады. Прецендентті есімдерге қойылатын шарттардың бірі оны көпшіліктің қабылдауы және прецендентті есім прецендентті жағдайдың символы ретінде қызмет атқаруы керек. Мұндай тілдік бірліктердің құрылымы ядро және периферия қабаттарынан тұрады» [1, 199] деген ой түйеді. Б.Абдыханова «Фольклорлық шығармалардың прецендентті мәтін ретіндегі лингвомәдени қызметі (XXI ғ. көркем шығармалары негізінде)» [2] тақырыбындағы ғылыми зерттеуінде фольклорлық прецендентті мәтіндерді лингвомәдениеттану тұрғысынан қарастырады.

Талқылау мен бақылау. Г.Ж.Снасапова, Ж.Нұрсұлтанқызы, Г.С.Оралбаеваның «Қазақ және ағылшын тілдеріндегі кейбір прецендент есімдердің лингвомәдени ерекшеліктері» [3] тақырыбындағы зерттеу еңбегінде тілдегі негізгі мәдени қорға жататын қазақ және ағылшын лингвомәдениет өкілдерінің танымында өзіндік рөл атқаратын бірқатар прецендентті есімдер талданған. Аталған зерттеуде қазақ және ағылшын халықтарының тілдік санасындағы кейбір прецендентті есімдердің орны айқындалған. Мақала авторлары: «прецендентті есімдер уақыттың дегеніне бағынбайтын, ұлт өкілдерімен бірге мәңгі жасасып, ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып қалатын ерекше лингвомәдени бірліктер» деп бағалайды.

Л.Б.Телғараева, Л.Ж.Мұсалының «М.Мағауиннің «Аласапыран» романындағы прецедентті феномендердің ерекшелігі» [4] атты мақаласында жазушы Мұхтар Мағауиннің «Аласапыран» романындағы прецедентті құбылыстардың ерекшеліктері талданып, аталған романды этномәдени ақпараттары мол прецедентті мәтін ретінде қарастырады. Шығармадағы прецедентті оқиға, прецедентті есім, прецедентті айтылым сияқты прецедентті құбылыстардың көріністері, қолданылу мақсаттарын талдай келе, жазушының прецедентті есімдерді тарихи шындыққа көз жүгірту, ұлттық колоритті жеткізу, эмоционалды экспрессивті мағына беру, оқырманның дүниетанвмын кеңейту, шығармадағы этномәдени ақпаратты жеткізу мақсатында қолданғаны анықталған. Мақала авторлары «романда этномәдени ақпаратты құрайтын прецедентті феномендер тек тілдік қана емес, сондай-ақ қоғам мен тілдік санада болып жататын мәдениеттанулық үдерістерді білдіреді» [4, 112] деген тұжырым жасайды.

Ж.А.Жақыпов, Б.А.Абдыханова «Фольклорлық ілкі мәтіндердің қазіргі көркем шығармаларда берілу тәсілдері» атты зерттеу мақаласында ХХІ ғасыр көркем шығармаларында кездесетін фольклорлық прецедент мәтіндердің орны мен оның оқырман тарапынан қабылдануы қарастырылады. Зерттеушілердің пікірінше: «Фольклорлық прецедентті мәтіндердің қазіргі көркем әдебиетте екі көрінісі бар. Олар – прецедентті есімдер мен айтылымдар. Бұлардың кейінгі көркем мәтіндерге кірігуінің өзіндік жолдары бар. Көркем шығарма авторлары фольклорлық элементтерді қолдануда әртүрлі тәсілдерді пайдаланады» [5]. Аталған зерттеуде фольклорлық прецедентті қолданудың бірнеше тәсілдері айқындалып, мысалдар арқылы дәлелденген. Мұндай тәсілдер қатарында фольклорлық прецеденттің трансформациялануы; тақырыпат түрінде қолданылуы; көптік мағынада пайдаланылып жағымсыз эмоция туғызуы; жалқыдан жалпыға өтіп фольклорлық ілкі антропоним ретінде көрініс беруі; сұраулы сөйлем арқылы берілген прецедентті мәтіндер; теңеу арқылы берілген прецедентті есімдер; экспрессивті бағалаушылық метафора арқылы берілген прецедентті есімдер және контекстуалдық антонимдерді қоюдау сияқты тәсілдерді көрсетеді [5, 198]. Мақала авторлары «Прецедентті мәтін» деген сөзді қазақ тілінде «ілкі мәтіндер» деп атайды.

А.С.Игисинова, Г.М.Раева «Қазақ әйелінің болмысын сипаттайтын ұлттық прецедентті феномендер» тақырыбындағы зерттеу мақаласында қазақ әйелдерінің болмысын сипаттайтын ұлттық прецедентті феномендерді, олардың түрлерін қарастырған.

«Прецедентті феномендер деп белгілі бір қауымдастықтың барлық өкілдеріне ортақ, сол қауымдастық өкілдерінің ұжымдық тілдік санасында бекітілген, декодтау үрдісінде қиындық туғызбайтын дискурс бірліктері. Қыздарға байланысты прецедентті айтылымдар үлесі жоғары болғанынан, қазақ халқының қыз балаға деген айрықша құрметін, қыздың тәрбиесіне баса мән беретінін аңғардық. Қазақ әйелінің болмысын сипаттайтын ұлттық прецедентті феномендер қазақ халқы үшін өзекті құбылыстар мен болмыс фактілерін көрсетеді, сондықтан олар біздің ұжымдық санамызда әлі күнге дейін сақталып келеді. Алайда «менталдық» жаһандану дәуірінде адамдар арасындағы ақпараттың жедел алмасуына, ерлер мен әйелдердің қоғамдағы әлеуметтік рөлдерінің өзгеруіне байланысты әйел адамның болмысына деген көзқарас өзгеруде» [6, 24]- деген тұжырымға келеді.

Ал Г.Төкенқызы т.б. авторлардың ғылыми мақаласында Абайдың қара сөздеріндегі интертекстуалдық мәтіндер зерттеу нысанына алынған. Мақалада ақын шығармаларындағы интермәтіннің тілдік табиғаты зерделенеді. Интермәтін қазіргі кезде көркем, публицистикалық және жарнамалық мәтіндерде көрініс табады. Аталған мақалада авторлар тұрақты тіркестер, мақал-мәтелдер, прецеденттік есімдерді интермәтіндік қолданыстар ретінде талдайды. Мақала авторлары: «Интермәтіндік қолданыстар кейіпкерлерді суреттеуге, сипатталған оқиғаларға автордың көзқарасын білдіруге, автор ойын жеткізуге мүмкіндік береді. Интермәтіндерді тиімді қолдану шығарманың оқырманға әсер ету функциясының артуына ықпал ететіндігі расталды, өйткені ол оқырманның мәдени, тарихи білімін кеңейтеді және ұлттық кодты дамытуға ықпал етеді» [7, 247] - деп есептейді.

Прецендентті есімдер А.Адилова мен А.Қаппасованың «Газет тіліндегі түркі тілдеріне ортақ фольклорлық прецендентті есімдер» тақырыбындағы мақаласында қазақ тіліндегі бұқаралық ақпарат құралдары мәтіндерінде қолданылған прецендентті есімдер қарастырылған. Аталған зерттеуде түркі тілдеріне ортақ фольклорлық прецендентті есімдердің қолданысы талданады. Мақала авторлары қазақ тілінде жарық көретін баспасөз материалдары тақырыпаттарында кездесетін түркі тілдеріне ортақ фольклорлық преценденттік есімдерді талдайды. «Прецендентті мәтіндерге ежелгі аңыздар, миф әңгімелер, халық әндерін жатқызсақ, сол фольклордағы кейіпкерлер атауы прецендентті есім болмақ. Фольклорлық прецендентті есімдер – әлемнің ұлттық-тілдік бейнесін құраушылар. Фольклор арқылы, фольклорлық прецендентті есімдер арқылы әр халықтың болмысы, құндылығы көрінеді» [8, 182] деген тұжырым жасалады.

«Прецендентные имена в массовой коммуникации» атты көлемді монография жазған зерттеуші Е. Нахимова прецендентті есімдерді бірнеше түрге жіктейді:

- 1) көркем шығарманы білдіретін преценденттік атаулар;
- 2) уақытты көрсете отырып, маңызды істі көрсететін прецендент атаулары;
- 3) болған орынды белгілей отырып, жағдайды көрсететін преценденттік атаулар;
- 4) компания, зауыт, банк сияқты кәсіпкерлік объектілерді білдіретін преценденттік атаулар;
- 5) үлкен маңызы бар географиялық орындарды білдіретін преценденттік атаулар;
- 6) кейінгі мемлекеттің тарихи өмірін еске түсіретін елдің преценденттік атауы;
- 7) ірі кемелердің преценденттік атауы [9,73].

Г. Мадиева прецендентті есімдердің адамзаттың когнитивтік кеңістігін құрайтын универсалды (Гамлет, Наполеон, Гитлер) және ұлттық когнитивтік негіздегі нағыз ұлттық (Қарабай, Плюшкин) деп жіктейді [10, 89].

Бұл зерттеулерден байқағанымыздай, тілдегі прецендентті құбылыстар когнитивтік лингвистика, лингвомәдениеттану, лингвоелтану сияқты ғылым салаларына нысан бола алады. Шәкәрім шығармаларындағы прецендентті есімдерді лексикалық-семантикалық мағынасына қарай бірнеше топқа бөліп қарастыруға болады:

1) шығармаларындағы тарихи тұлғаларды білдіретін прецендентті есімдер: Қорқыт ата, Әнет баба, Нысан абыз, Әбілғазы Баһадүр хан, Шыңғыс хан, Жошы, Әз Жәнібек хан, Әбілқайыр хан, Қасым хан, Әмір Темір т.б.;

2) географиялық жер-су атауларын білдіретін прецендентті есімдер: Мауренахар, Самарқанд, Ферғана, Дәшті Қыпшақ, Еміл, Еділ, Жайық, Қаратал, Шу, Есіл, Талас, Ертіс, Нұра, Іле, Балқаш, Сырдария, Ташкент және т.б.;

3) қазақтың дүниетанымын білдіретін прецендентті есімдер: Алла Тағала, Адам-Ата, Хауа ана, Тәңір, Нұх пайғамбар, Ғайса пайғамбар, тышқан темір жылы, барыс темір жылы және т.б.;

4) әлеуметтік категорияларды білдіретін прецендентті есімдер: ұлыс, хан, патша, сұлтан, бек, қолбасы, аламан, елші, саудагер, князь т.б. Шәкәрім шығармаларында тарихи тұлғаларды білдіретін прецендентті есімдер мол ұшырасады.

Мысалы, Қорқыт есімі Шәкәрімнің бірнеше шығармасында кездеседі. «Қорқыт сарыны» өлеңінде:

«Қобызбен Қорқыт сарнаған,
Қалмады жері бармаған.
Мұңлы әнмен өмір суреттеп,
Сол әнін соған арнаған» [11,128] - дейді.

Қорқыт – тұтас түркілерге ортақ данышпан, жырау, қобызшы. қын Қорқытты тұтас түркі мәдениетінің данышпаны, жырауы, қобызшысы ретінде көрсетеді. Мұнда Қорқыт есімі жай атау ғана емес, тарихи-мәдени символ қызметін атқарады, яғни шығарманың лексикалық құрылымында ұлттық руханият пен тарихтың экспрессивті белгісі ретінде көрінеді.

Қорқытқа арналаған мұңлы ән арқылы ақын этномәдени мән мен философиялық астарды жеткізеді. Бұл прецендентті есімнің қолданылуы оқырманға тарихи тұлғаның

рухани бейнесін танытып, ұлттық құндылықтарды дәріптейді. Сонымен қатар, ол көркем мәтінде интертекстуалдық байланыс тудырады, яғни Қорқыт есімі түркі халықтарының ортақ мәдени жадысына сілтеме жасайды.

Қорқыт есімі «Қорқыт, Қожа Хафиз» өлеңінде де кездесуі – ақынның бұл тарихи тұлғаға деген тұрақты қызығушылығы мен құрметін көрсетеді. Мұнда прецедентті құбылыс оқырманның тарихи санасына әсер ететін, философиялық ой салатын элемент ретінде көрініс табады. Ақын Қорқытты тек тарихи тұлға ретінде ғана емес, рухани-адамгершілік үлгісі, ұлттық санаға әсер ететін символ ретінде пайдаланады. Қорқыт есімінің Шәкәрім шығармаларындағы қолданылуы прецедентті құбылыстардың тілдік көрінісі ретінде ұлттық мәдениет пен әдеби сананы насихаттауға қызмет етеді. Бұл прецедентті бірліктердің көркем мәтіндегі рөлі – тарихи ақпарат беру, философиялық астар жеткізу және этномәдени құндылықтарды ұрпаққа жеткізу. Шәкәрім шығармаларындағы прецедентті есімге мысал ретінде Наушериуан есімін атауға болады. «Наушериуан аңда жүріп киік атқан» өлеңі сюжетті, диалогты, шығыс дәстүрімен жазылған насихат өлең. Наушериуан – тарихта белгілі парсы жұртының патшасы.

Өлеңде Наушериуанның әділдікті жоғары қоятын патша екендігін баяндалады. Наушериуанның бойындағы даналық, жанашырлық пен адалдығы оның өзгеге үлгі боларлық адам екендігін көрсетеді.

«Мұны айтсаң алатындай тілді кесіп,

Мақтанады менен кім әділ десіп.

Теңдіктің атын естіп, дәмін татпай,

Өтеміз де жүректі қайғы тесіп» [11, 96], – деген жолдары арқылы Шәкәрім Наушериуанның бір шымшым тұзды сатып алуымен, өзін қосшылармен тең болуға құқылық мүмкіндік жасап отыр. Яғни, үлгі боларлық іс көрсетіп отыр, патшаның осы әрекетін Шәкәрім өз ойына өзек етіп, насихат өлең ретінде жазған.

Түркі, араб тілдерінен бөлек орыс тілін жетік білген Шәкәрімге оның ақындық ортасы әдеби шығармаларды жазуына, аудармамен айналысуына ықпал етті. «Молдалар өзгелерді кәпір дейді» өлеңінде ақын бірнеше орыс әдебиеті өкілдерін нұрға теңейді.

Білсе егер Салтыков пен Толстойң,

Сезсе олардың айтылған терең ойын.

Гоголь мен Пушкиндерден ғибрат алса,

Қазақтың бөлер еді-ау нұрға бойын.

Лермонтов, Некрасовтай ақындарын,

Өнеге етсе солардың мақұлдарын.

Өзімшіл, надандықтан көзі ашылып

Аңғарар адал жолға жақындарын – [11, 124].

Бұл өлең жолдарында М.Е.Салтыков-Щедрин, Л.Н.Толстой, Н.В.Гоголь, М.Ю.Лермонтов, А.С.Пушкин, Н.А.Некрасов сияқты классикалық әдебиет өкілдері аталады. Есімдері аталған орыс әдебиетінің көрнекті ақын-жазушылары сол кезеңдегі надандықпен күресіп, жаңашылдыққа ұмтылған жандар. Сол себептен де олардың тек өз елінде емес, барлық елге үлгі бола алатындығы айтылған. Аталған антропонимдер белгілі бір тарихи-мәдени кезеңмен, гуманистік идеялармен, ағартушылық бағытпен тығыз байланысты болғандықтан, мәтінде жай атау қызметін емес, кең мәдени-танымдық мазмұнды білдіретін лингвомәдени белгі ретінде қолданылады.

Ақын бұл прецедентті есімдерді көркем мәтінде үлгі, өнеге, рухани бағдар ретінде ұсынады. Салтыков-Щедрин мен Гоголь есімдері арқылы қоғамдағы әлеуметтік әділетсіздікті әшкерелеу, надандық пен екіжүзділікті әжуалау идеясы меңзелсе, Толстой тұлғасы моральдық тазалық, рухани кемелдік және адамгершілік қағидаларымен ассоциацияланады. Ал Пушкин мен Лермонтов есімдері еркіндік рухы, ақындық миссия және ұлттық сананы ояту идеясымен астасады. Некрасовтың аталуы халық тағдырына жанашырлық пен әлеуметтік жауапкершілік ұғымдарын өз бойына жинақтайды.

Прецендентті есімдердің бұл қатарда жүйелі түрде берілуі кездейсоқ емес. Ақын оларды ағартушылық дискурстың негізгі символдары ретінде қолдана отырып, қазақ қоғамын рухани жаңғыруға, білім мен мәдениетті игеруге үндейді. «Ғибрат алу», «өнеге ету» сияқты лексемалар бұл есімдердің семантикалық жүгін күшейтіп, олардың оқырман санасындағы бағалауыштық мәнін арттырады.

Сонымен қатар, бұл өлең жолдарында прецендентті есімдер интертекстуалдық байланыс құралы қызметін атқарады. Шәкәрім қазақ оқырманын әлемдік әдеби-мәдени кеңістікке жетелей отырып, ұлттық руханияттың дамуын жалпыадамзаттық құндылықтармен сабақтастырады. Мұнда прецендентті құбылыстар тек мәдени салыстыру объектісі емес, ұлттық сананы жаңғыртудың тетігі ретінде көрінеді.

Шәкәрім Құдайбердіұлы аталған прецендентті есімдерді қолдану арқылы көркем мәтіннің мағыналық өрісін кеңейтіп, оқырманға моральдық-этикалық бағдар береді. Бұл прецендентті бірліктер ақын шығармаларында тарихи-мәдени ақпаратты жеткізу, ағартушылық идеяны насихаттау және қазақ қоғамын рухани жаңару жолына бағыттау қызметін атқарады.

Шәкәрім Құдайбердіұлы тек өте сауатты адам болған. Көптеген елдің шығармаларын салыстыра оқи отырып, білген деректерін өз шығармашылығында ерекше қолдана білген. Ақынның сөз саптауы, ерекше сөз байланысын құрастыра алуы оның шығармашылығында жиі кездеседі. «Ойдан шығарылған бар түрлі әндерім» өлеңінде:

Сезер ме еді,
Оларға салып берсе Сиреннің әнін?
Гомер ән сиқырын көрсеткен Сиреннен,
Қиялдаған оймен тереңнен, - [11,168]

деп берілген өлең жолдарында Гомер есімін қолдануы оның грек әдебиетімен де таныс екенін аңғартады. Гомер – эпикалық ақыны. Өлеңдері мен дастандарын ел аралап жүріп, ішекті аспаптың әуеніне қосылып, айтып шығарған. Гомер есімі бұл шығармадан бөлек Абайдың жиырма жетінші сөзінде аталады.

Шәкәрім Адам баласының өз жанын танып білмеуіне философ ғалым Конттың (1797-1857) жанның ғарыштық табиғатынан көз жазып қалуы себепті:

«Ойменен тапқан бұлдыр деп,
Дене мен пәнге байлаған

Баяғы Конттың сөзі еді» [11, 131], - деп Конттың пікірін сынайды. Конт (1797-1857) сыртқы бес сезім арқылы танылатын нәрсені ғана шындық деп танып, жан сырын танып білуді ескермейді.

Ақын туындыларында ұлт тарихындағы маңызды тұлғалар, мифтік бейнелер қолданылады. Сондай есімдердің бірі - Әнет баба мен Нысан абыз есімдері.

«Әнет Бабаң Арғынның ел ағасы ... сол кезде тоқсан беске келген жасы». «Тоқсан беске үстеме – «әрі би, әрі молла» деген жолдарда Әнет баба есімі кездеседі. Нысан Абыз мәжусилік заманның өкілі. Ол туралы аңыздарда әрі қобызшы, әрі сәуегей адам ретінде бейнеленеді. Қазақ халқы сондай сәуегейлігі бар, көреген, ақылгөй адамдарға абыз есімін берген.

Шәкәрім өзі Нысан Абызды дәулескер бақсы, айтқаны дәл келетін көпті көрген, мейірімді адам ретінде таныстырады. Сонымен қатар Нысан абыз жай адам емес, тылсым күш иесі ретінде сипатталады: «Жаман айтсам, жабығып қала көрме, - Жынның сөзін жасырып қала алмаймын» [11,89], - дейді.

Абыздың батырға бал ашатын көрінісі – «Еңлік - Кебектің» ең әсерлі тұстарының бірі.

Нысан Абыз қысылып батқан терге,
Қарады да сөйлейді Кебек ерге:

- **Ажалың биік** қабақ сұрлау қыздан,
Батырым, ондай қызға көңіл бөлме...

Шәкәрім шежіресінде Адам ата, Хауа ана, Нұх пайғамбар т.б. көптеген пайғамбарлар мен әулие әнбиелер есімдері аталады.

«Атамыз Адам пайғамбарды Алла Тағала топырақтан жаратып жан беріп, оның оң қабырғасынан анамыз Хауаны жаратып, Хауа анамыз жыл сайын бір ұл, бір қызды егіз тауып, алдыңғы жылғы ұлға келер жылы туған қызды беріп, келер жылғы ұлға алдыңғы жылғы қызды беріп, өсіп-өніп, қырық мың кісі болғанда, Адам пайғамбар мың жасында өтіп, онан бір жыл соң Хауа анамыз өгіпті» [12].

Мысалы:

«Түріктер ескі заманда будда, христиан, зәрдәшт діні сықылды әр түрлі дінге кірсе де, онан да бұрын өздерінің бір түрлі діні болған, оның анығы білінбесе де, ескі замандағы қытайлар сықылданып жер, ағаш, темір, от, су - сол бес нәрсені құрметтеген екен, жыл есептегенде де сол бес нәрсені 12 хайуан атына қосып, 60 жылдық есептері болған. Мысалы, тышқан темір жылы, барыс темір жылы дегендей және бұл түрік жұрты бұрынғы ескі ғұрыптарын осы уақытқа шейін қоймаған» [12]. Бұл мысалда тышқан темір жылы, барыс темір жылы деген жыл атаулары қазақ халқының, жалпы түркі халықтарының дүниетанымындағы жыл санау ғұрпы туралы ақпарат береді.

Л.Абикенованың мақаласында Шәкәрімнің «Түрік, қырғыз, қазақ һәм хандар шежіресі» еңбегінің әдеби маңызы талданады. Мақала авторы бұл шежіреде тарихи тұлғалар мен тарихи жер су атаулары туралы мол ақпарат берілетінін айтады [13]

Шәкәрім шығармаларында кездесетін жер-су атауларын да прецедентті құбылыс ретінде тануға болады:

«Бұлардан керейлер Қара Ертіспенен барлық һәм Ерен қабырға арасында арғын, найман менен Еміл өзенінен Қараталға шейін һәм Нұра өзеніне шейін көшіп жүрді. Дулат Қаратал өзені менен Шу арасында болды. Қаңлы менен қарлұқ аралас Талас өзенінен Сырдарияға шейін жүрді» [12, 7].

Шәкәрім шығармаларында қолданылған прецедентті есімдер ұлттық прецедентті феномендер, ұлт тарихындағы ұлағатты есімдерді, тарихтан белгілі тұлғаларды танытуға қызмет етеді.

Шәкәрім шығармаларында діни прецедентті есімдер ұшырасады. Шәкәрім ислам дініне терең бойлаған ақын. Оның «Мұсылмандық шарты», «Үш анық» сияқты еңбектерінде Мұса, Иса, Мұхаммед пайғамбар есімдері жиі кездеседі. Бұл есімдер арқылы ақын діни этиканы насихаттайды.

Мысалы. Мұса, Иса, Мұхаммед – үшеуі де хақ жолын айтты. Бұл жолдардан Шәкәрімнің Алладан келген ақиқат діндер арасындағы үндестікке, ақиқатқа ден қойғанын аңғарамыз.

Шәкәрім шығармаларында Шыңғыс хан, Ескендір сияқты тарихи тұлғалар есімдері де аталады. Ақын мұндай прецедентті есімдерді тарихи-танымдық мақсатта ғана емес, адам мінезін, билік пен руханияттың тартысын көрсетуде де пайдаланады.

Нәтижелер. Ақынның туындыларында философиялық және әдеби контексте қолданылған прецедентті есімдер қолданылған. Шәкәрім ұлы Абайдың шәкірті ретінде Шығыс және Батыс философиясын жетік меңгерген. Оның өлеңдерінде Лұқпан хәкім, Сүлеймен патша секілді ойшылдар мен әділ билердің есімдері де жиі ұшырасады. Ақын олардың өмірлерінен түрлі оқиғаларды келтіру арқылы адамгершілікті, адами болмасты насихаттайды.

Прецедентті есімдер әртүрлі қызмет атқарады: тәрбиелік, танымдық, астарлы ойды жеткізу, интертекстуалдық байланыс. Прецедентті есімдер ұлттық әдебиеттегі мәдени кодтардың бірі ретінде ерекше мәнге ие. Прецедентті есімдер тек атау емес, мәдени ұғым қызметін атқарады. Олар арқылы ұлттық идеалдар қалыптасады, тарихи сана жанданады, тілдің экспрессивті қуаты артады. Олар басқа прецедентті құбылыстармен салыстырғанда ықшам, жоғары танымал, символдық мәнге бай тілдік бірліктер болып табылады.

Прецедентті құбылыстар халық жадысымен, тарихымен, әдебиетімен, дінімен және танымымен тығыз байланысты. Прецедентті құбылыстарды тек тура мағына емес, астарлы, эмоциялық, бағалауыш реңк болады. Олар адресаттың эмоционалдық қабылдауына әсер етеді. Прецедентті бірліктер этностың дүниетанымын, тарихын, сенімін, философиясын білдіреді.

Тіл – тек қатынас құралы ғана емес, халықтың дүниетанымын, тарихын, мәдени кодын сақтайтын жүйе. Соның ішінде прецендентті құбылыстар, әсіресе прецендентті оқиғалар, ұлттың рухани-әлеуметтік тәжірибесін тасымалдайтын бірегей тілдік құралға айналды. Олар белгілі бір этностың есінде ерекше орны бар, көпке ортақ, тарихи, әлеуметтік немесемәдени маңызға ие оқиғалар. Мысалы, Шәкәрім шығармаларында осындай тарихи оқиғаларды білдіретін прецендентті оқиғалар ақынның «Түрік, қырғыз, қазақ һәм хандар шежіресі» еңбегінде көп орын алған. Мысалы, ақтабан шұбырынды оқиғасы, аңырақай шайқасы т.б. Прецендентті оқиғалар арқылы халық өзінің тарихи тәжірибесін тілде сақтап, оны келер ұрпаққа жеткізеді.

Прецендентті оқиға – этностың тарихи жадысында сақталған, тіл мен мәдениетте символдық мәнге ие болған тарихи, діни немесе әлеуметтік оқиғалар. Ақынның «Мұсылмандық шарты», «Үш анық» еңбектерінде де Құран, Турат және Інжілде айтылатын діни мәтіндер мен оқиғалар жиі кездеседі. Мысалы: Адам ата мен Хауа ананың жаратылысы, Нұх пайғамбардың кемесі, Мұса пайғамбар мен теңіздің жарылуы, Иса пайғамбардың азап шегуі, т.б. оқиғалар діни прецендентті оқиғаларға жатады. Бұл оқиғалар адамгершілік, жауапкершілік, тазалық, күнә сияқты моральдық ұғымдарды жеткізеді.

Прецендентті есімдер мәдени ақпаратты тасымалдаушы, концепт қалыптастырушы және ұлттық санада орныққан таным нысаны ретінде сипатталады. прецендентті есімдер тек трихи декер емес, ұлт жадында когнитивтік образ ретінде орнығады. Прецендентті есімдер белгілі бір концептілермен тығыз байланыста болады. Мысалы, Абай прецендентті есімі даналық, ізгілік, адамгершілік концептілерімен тығыз байланысты болса, Жиренше есімі тапқырлық, әділдік, шешендік концептілерімен байланысады. Қорқыт есімі өлім, өмір, мәңгілік концептілерімен үндеседі.

Шәкәрім тарихи санаға ерекше мән берген. Ол адамзат тарихындағы әділет пен зұлымдықтың тартысын терең түсініп, өз туындыларында шебер суреттейді. Ақын прецендентті оқиғаларды өз туындыларында бірнеше мақсатта пайдаланады:

Үш анық еңбегіндегі прецендентті оқиғаларды философиялық астар беру үшін, ақиқатты іздеу, рухани танымдық мақсатта қолданады. Адам Ата, Нұх пайғамбар туралы прецендентті оқиғаларды күнә жасамау, жауапкершілік, адалдық сияқты моральдық тәрбие беру мақсатында қолданады. Шыңғыс хан, Ескендір есімдерін қолдану арқылы тарихи сана қалыптастыруды көздейді. «Түрік, қырғыз, қазақ һәм хандар шежіресі» еңбегінде түрлі аңыз әңгімелерді беру арқылы бұрынғы өткен дәуірлер мен қазіргі уақыт арасын жалғау яғни мәдени жалғастық үшін пайдаланады. Шәкәрім тарихи немесес діни оқиғаларды тікелей баяндап қана қоймай, оларды метафора, аллегория, символ түрінде қолданады.

Мысалы. Нұх кемесі – құтқарылу, арылу символы.

Ескендірдің айнасы – менмендік пен шындықтың қарама-қайшылығы.

Қиямет күні – әділет пен есептің келуі. Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармаларындағы прецендентті оқиғалар – ақынның тарихи және рухани танымының көрінісі. Олар тек баяндау құралы ғана емес, моральдық, танымдық, көркемдік сипатқа ие тілдік бірліктер болып табылады. Мұндай прецендентті оқиғалар арқылы ақын адамзат өмірінің мәні мен мақсатын, қоғам мен биліктің шынайы болмысын ашып көрсетеді.

Шәкәрім шығармаларында прецендентті мәтіндер де ұшырасады. Құранның «Бақара» сүресіндегі «Біз адамды махаббатпен жараттық» деген идеясын Шәкәрім өлеңмен өрнектеп:

«Махаббатпен жаратқан адамзатты

Сен де сүй ол Алланы жаннан тәтті» деп жеткізеді.

Абай өлеңіндегі «ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек» Шәкәрімде:

«Ақыл, қайрат жүректі бірдей ұста,

Сонда толық боласың елден бөлек» [11, 76] деп беріледі.

Ақын шығармаларынан Ислам хадистерінен алынған прецендентті мәтіндерге де мысалдар келтіруге болады. Мысалы, хадисте «Жақсылық пен жамандықтың қайтарымы бар» делінсе, Шәкәрім:

«Біреуге не қылса,
Алдыңа өзі келеді...» [11, 23].

Мұнда хадистің мағынасы өлең жолдарымен берілген. Бұл – прецедентті мәтіннің авторлық интерпретациясы.

Шәкәрім шығармаларындағы прецедентті бірліктер шығарманың мағынасы мен көркемдік деңгейін тереңдетеді, философиялық танымдық сипатын арттырады. Ақын қолданысындағы прецедентті бірліктер – тәрбие мен адамгершілік негізі. Ол Шығыс пен Батыс ойшылдарын, пайғамбарларды, тарихи билеушілерді, олардың бсынан өткен оқиғаларды жеткізе отырып, адам бойындағы ең маңызды қасиет – ар мен ұятты дәріптейді. Прецедентті құбылыстар арқылы ақын қазақ мәдениетінің тереңдік өлшемін көрсетеді.

Қорытынды. Прецедентті мәтіндерді зерттеудің, олардың мағынасына тереңірек үңілудің мәні зор. Себебі, біз оларды жан-жақты зерттеу арқылы ұлтымыздың тарихы, мәдениеті, танымы туралы мол ақпарат аламыз.

Зерттеу барысында Шәкәрім Құдайбердіұлының өлеңдері мен поэмаларында кездесетін прецедентті есімдер лексика-семантикалық ерекшеліктеріне қарай бірнеше топқа жіктелді. Атап айтқанда, тарихи тұлғаларды білдіретін прецедентті есімдер, географиялық жер-су атауларын білдіретін прецедентті есімдер, қазақ халқының дүниетанымын бейнелейтін прецедентті есімдер және әлеуметтік категорияларды білдіретін прецедентті есімдер анықталды. Бұл топтастыру ақын шығармаларындағы прецедентті бірліктердің жүйелі түрде және мақсатты қолданылғанын көрсетеді.

Шәкәрім шығармаларындағы прецедентті бірліктердің жүйелі түрде және мақсатты қолданылғанын көрсетеді. Ақын әрбір прецедентті есімді тек тарихи немесе мәдени дерек ретінде емес, көркем мәтіннің философиялық астарын ашатын, ұлттық сана мен рухани құндылықтарды қалыптастыратын символдық құрал ретінде пайдаланады.

Сонымен қатар, прецедентті есімдер мен прецедентті құбылыстар шығарманың мәтіндік құрылымында интертекстуалдық байланыстар, яғни тарихи және мәдени контексттің көрінісі ретінде қызмет етеді. Олар оқырманға тарихи шындықты жеткізу, ұлттық колоритті көрсету, эмоционалды экспрессия беру, сондай-ақ философиялық және моральдық ойды тереңдету үшін қолданылған.

Шәкәрім шығармаларындағы прецедентті есімдер мен бірліктер тіл мен мәдениеттің тоғысқан нүктесі болып табылады. Олар ұрпаққа тарихи жадыны сақтауға, ұлттық сананы қалыптастыруға, рухани құндылықтарды дәріптеуге және әдеби мәтіннің семантикалық кеңістігін байытуға қызмет етеді. Сонымен, прецедентті мәтіндерді жан-жақты талдау тілдік, мәдени және философиялық тұрғыдан маңызды, себебі олар ұлттық әдебиет пен мәдениет сабақтастығын көрсететін негізгі құралдардың бірі болып табылады. Шәкәрім шығармаларында ұлт тарихында айрықша орын алатын тұлғалардың есімдері, тарихи оқиғалармен байланысты атаулар, кеңістікке қатысты жер-су атаулары, сондай-ақ қазақ қоғамының әлеуметтік құрылымын айқындайтын прецедентті есімдер молынан кездеседі. Ақын бұл бірліктерді көркемдік мақсатта ғана емес, ұлттық сананы ояту, тарихи жақты жаңғырту, оқырманды рухани-танымдық тұрғыдан тәрбиелеу мақсатында қолданған. Осы тұрғыдан алғанда, прецедентті есімдер мен ұлттық прецедентті феномендер шығарманың мазмұндық тереңдігін арттырып, ұлттық мәдениетті танытудың маңызды құралына айналады.

«Көркем әдебиеттегі прецеденттік конструкциялар лингвокогнитивтік тұрғыдан ерекше, себебі олар белгілі бір ұлттың тарихи, мәдени және тілдік тәжірибесін бейнелейді. Сондай-ақ, олар тілдік тұлғаның мінез-құлық үлгісін қалыптастыратын стереотип ретінде қызмет етеді» [14, 21]. Сонымен қатар, көркем шығармадағы прецедентті оқиға, прецедентті есім, прецедентті айтылым сияқты прецедентті құбылыстар тарихи шындықты баяндау, ұлттық колоритті жеткізу, эмоционалды-экспрессивті реңк қалыптастыру, оқырманның дүниетанымын кеңейту және этномәдени ақпаратты жеткізу қызметтерін атқарады. Шәкәрім еңбектеріндегі прецедентті оқиғалар философиялық астар беру, ақиқатты іздеу, рухани кемелдену, моральдық-этикалық тәрбие беру, тарихи сана қалыптастыру және

өткен мен бүгінді байланыстыру, яғни мәдени сабақтастықты қамтамасыз ету мақсатында қолданылады.

Ақынтуындыларындағы прецендентті бірліктердің метафора, аллегория, символ түрінде берілуі олардың көркемдік-эстетикалық қызметін күшейтіп, мәтіннің семантикалық өрісін кеңейтеді. Мұндай қолданыстар арқылы автор күрделі философиялық ойларды ықшам әрі әсерлі түрде жеткізеді.

Қорытындылай келе, прецендентті құбылыстар тіл мен мәдениеттің тоғысар тұсы болып табылады. Олар тіл иесі ұлттың тарихи жадын сақтап, рухани құндылықтарын ұрпақтан ұрпаққа жеткізетін маңызды лингвомәдени бірліктер санатына жатады. Лингвистикалық тұрғыдан алғанда, прецендентті құбылыстар тілдің прагматикалық әлеуетін арттырып, мағыналық ауқымын кеңейтеді және көркем мәтіннің коммуникативтік әсерін күшейтеді. Осыған орай, Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармаларындағы прецендентті құбылыстарды зерттеу қазақ тіл біліміндегі лингвомәдени және когнитивтік бағыттағы зерттеулерді толықтырып, ұлттық мәдени мұраны тануға елеулі үлес қосады.

Әдебиеттер

1. Красных В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? – М.: Победа, 2003. – 375 с.
2. Абдыханова Б. Фольклорлық шығармалардың прецендентті мәтін ретіндегі лингвомәдени қызметі (XXI ғ. көркем шығармалары негізінде): философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайынд. дисс. – Астана, 2018. – 147 б.
3. Снасапова Г.Ж., Нұрсұлтанқызы Ж., Оралбаева Г.С. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі кейбір прецендент есімдердің лингвомәдени ерекшеліктері. //Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ Хабаршысы, «Филология ғылымдары» сериясы, №2 (65) 2022, Б. 167-180. DOI 10.48371/RHILS.2022.65.2.013
4. Телғараева Л.Б., Мұсалы Л.Ж.М. Мағауиннің «Аласапыран» романындағы прецендентті феномендердің ерекшелігі. Қарағанды университетінің хабаршысы. Филология сериясы. № 2(94)/2019. – Б. 27-33. <https://philology-vestnik.ksu.kz/apart/2019-94-2/4.pdf>
5. Жақыпов Ж.А., Абдыханова Б.А. Фольклорлық ілкі мәтіндердің қазіргі көркем шығармаларда берілу тәсілдері. //Қарағанды университетінің хабаршысы. Филология сериясы. № 4(92)/2018. Б. 20-27
6. Игисинова А.С., Раева Г.М. Қазақ әйелінің болмысын сипаттайтын ұлттық прецендентті феномендер. //Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ Хабаршысы, Филология ғылымдары сериясы. – Алматы, 2022. №1. – Б.93-108. <https://bulletin-philology.ablaikhan.kz/index.php/j1/article/view/245>
7. Каппасова А., Адилова А. Газет тіліндегі түркі тілдеріне ортақ фольклорлық прецендентті есімдер. //XI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumu 11-13 İyun 2024. Bakı. – Б.122-128
8. Нахимова Е. А. Прецендентные имена в массовой коммуникации. – Екатеринбург: Жизнь, 2007. – 225 с.
9. Мадиева Г.Б. Имя собственное в контексте познания: – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 274 с.
10. Төкенқызы Г., Жумабекова Б.К., Жуманбекова Н.З. Абай Құнанбаев қара сөздеріндегі интертекстуалдық мәтіндер сипаты. // Торайғыров университетінің хабаршысы. Филологиялық серия. №1, 2022. Б. 92-97 <https://vestnik-philological.tou.edu.kz/storage/articles/c1672dd55737aec33bab267168e716cf/>
11. Құдайбердіұлы Ш. Шығармалар жинағы. – Алматы: Ана тілі, 1991. – 558 б
12. Құдайбердіұлы Ш. Түрік, қырғыз-қазақ һәм хандар шежіресі. – Алматы: Ана тілі, 1991. – 208 б.
13. Abikenova L.T. Literary Significance of Shakarim Kudaiberdiuly's "Genealogy of Turkish, Kyrgyz-Kazakh and Their Khans" // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2024. – №4 (134). –Б. 258–267. DOI: <https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.119>
14. Чудинов А.П., Сегал Н.А. Прецендентный феномен «Преступление и наказание» в русскоязычном медиадискурсе //Русистика. 2023. Т. 21. № 2. – С. 242–253. DOI: <http://doi.org/10.22363/2618-8163-2023-21-2-242-253>

А.Н. НУРБАЕВА, К.Т. ТУЛЕБАЕВА
Alikhan Bokeikhan University, Семей, Казахстан
Л.Н. ДАУРЕНБЕКОВА

Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова Астана, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ЯВЛЕНИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ (НА МАТЕРИАЛАХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ШАКАРИМА КУДАЙБЕРДУЛЫ)

Аннотация. В статье анализируется использование прецедентного явления в художественном произведении. Языковые материалы, поступившие на рассмотрение, получены в произведениях Шакарима. В ходе исследования дается обзор изучения прецедентных явлений в лингвистике и делается акцент на классификации прецедентных явлений. Прецедентные имена в произведениях Шакарима делятся (в зависимости от лексико-семантических особенностей) на несколько групп. В статье использованы следующие методы исследования: метод обобщения, систематизация, лексико-семантический анализ, группировка, интерпретация и др. Понимание прецедентных явлений в языке имеют большое значение, так как мы получаем информацию, относящуюся к национальной идентичности, истории и национальной культуре. В статье сделан вывод о том, что прецедентные имена и национальные прецедентные феномены, использованные в произведениях Шакарима, служат для представления великих имен в истории нации, исторических личностей, национальной культуры и национального сознания.

Данная статья вносит вклад в изучение прецедентных явлений в литературных произведениях лингвокультурологического направления. Мы также считаем, что результаты исследования откроют путь новым направлениям в изучении языка произведений Шакарима. Результаты исследования могут быть использованы при составлении лекций спецкурсов «Лингвокультурология», «Прецедентные явления», при подготовке учебно-методических комплексов, при написании курсовых и дипломных работ.

Ключевые слова: художественное произведение, прецедентное явление, прецедентное явление, прецедентные имена, прецедентный текст, прецедентная ситуация, прецедентное произношение

A.N. NURBAEVA, K.T. TULEBAYEVA
Alikhan Bokeikhan University Semey, Kazakhstan
L.N. DAURENBEKOVA

A.K.Kusainov Eurasian Humanitarian Institute, Astana, Kazakhstan

THE USE OF PRECEDENT PHENOMENA IN LITERARY TEXTS (BASED ON THE WORKS OF SHAKARIM KUDAIBERDULY)

Annotation. The article analyzes the use of a precedent phenomenon in a work of fiction. The language materials submitted for analysis were obtained in Shakarim's work. The study provides an overview of the study of precedent phenomena in linguistics and focuses on the classification of precedent phenomena. Precedent names in Shakarim's works are considered into several groups depending on lexical and semantic features. The article uses research methods: generalization, systematization, generalization, lexico-semantic analysis, grouping, interpretation, etc. Understanding precedent phenomena in language is of great importance, because by understanding them, we receive information related to national identity, history and national culture, and national consciousness. The article concludes that precedent names and national precedent phenomena used in Shakarim's works serve to represent great names in the history of the nation, historical figures, national culture and national consciousness.

Theoretical significance of the study: this article contributes to the study of precedent phenomena in literary works of the linguacultural direction. We also believe that the results of the study will open

the way to new directions in the study of the language of Shakarim's works. Practical significance of the study: the results of the research can be used in the preparation of lectures in special courses «Linguoculturology», «Precedent phenomena», in the preparation of educational and methodological complexes, in writing term papers and theses.

Keywords: artwork, precedent phenomenon, precedent phenomenon, precedent names, precedent text, precedent situation, precedent pronunciation

References

1. Krasnyh V. «Svoi» sredi «chujih»: mif ili reálnost? – M.: Pobeda, 2003. – 375 s.
2. Abdyhanova B. Föklörlyq şyğarmalaryň presedentti mätin retindegi lingvomädeni qyzmeti (HHI ğ. körkem şyğarmalary negizinde): filosofia doktory (PhD) дәrejesin alu üşin daiynd. diss. – Astana, 2018. – 147 b.
3. Snasapova G.J., Nürsültanqyzy J., Oralbaeva G.S. Qazaq jäne ağılşyn tilderindegi keibir presedent esimderdiñ lingvomädeni erekşelikteri. //Abylai han atyndağy QazHQ jäne ÄTU Habarşysy, «Filologia ğylymdary» seriasy, №2 (65) 2022, B. 167-180. DOI 10.48371/PHILS.2022.65.2.013
4. Telğaraeva L.B., Mūsaly L.J.M. Mağauinnıñ «Alasapyran» romanyndağy presedentti fenomenderdiñ erekşeligi. Qarağandy universitetiniñ habarşysy. Filologia seriasy. № 2(94)/2019. – B. 27-33 <https://philology-vestnik.ksu.kz/apart/2019-94-2/4.pdf>
5. Jaqypov J.A., Abdyhanova B.A. Föklörlyq ilki mätinderdiñ qazırğı körkem şyğarmalarda berilu täsilderi. //Qarağandy universitetiniñ habarşysy. Filologia seriasy. №4(92)/2018. B. 20-27
6. İgisinova A.S., Raeva G.M. Qazaq äieliniñ bolmysyn sipattaityn ülttyq presedentti fenomender. //Abylai han atyndağy QazHQ jäne ÄTU Habarşysy, Filologia ğylymdary seriasy. – Almaty, 2022. №1. – B.93-108. <https://bulletin-philology.ablaikhan.kz/index.php/j1/article/view/245>
7. Kappasova A., Adilova A. Gazet tilindegi türk tilderine ortağ föklörlyq presedentti esimler. //XI Beynälxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumu 11-13 İyun 2024. Bakı. B.122-128
8. Nahimova E. A. Presedentnye imena v masovoi komunikasii. – Ekaterinburg: Jizn, 2007. – 225 s.
9. Madieva G.B. İmä sobstvennoe v kontekste poznanıa: – Almaty: Qazaq universiteti, 2019. – 274 s.
10. Tökenqyzy G., Jumabekova B.K., Jumanbekova N.Z. Abai Qūnanbaev qara sözderindegi intertekstualdyq mätinder sipaty. // Toraiğyrov universitetiniñ habarşysy. Filologialyq seria. №1, 2022. – B. 92-97. DOI: <https://vestnik-philological.tou.edu.kz/storage/articles/c1672dd55737aec33bab267168e716cf/>
11. Qūdaiberdiūly Ş. Şyğarmalar jinağy. – Almaty: Ana tılı, 1991. – 558 b
12. Qūdaiberdiūly Ş. Türk, qyrğyz-qazaq häm handar şeıresı. – Almaty: Ana tılı, 1991. – 208 b.
13. Abikenova L.T. Literary Significance of Shakarim Kudaiberdiuly's "Genealogy of Turkish, Kyrgyz-Kazakh and Their Khans" // İsasui universitetiniñ habarşysy. – 2024. – №4 (134). –B. 258–267. DOI: <https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.119>
14. Chudinov A.P., Segal N.A. Presedentnyi fenomen «Prestuplenie i nakazanie» v ruskoiazychnom mediadiskurse //Rusistika. 2023. T. 21. № 2. S. 242–253. DOI: <http://doi.org/10.22363/2618-8163-2023-21-2-242-253>

Авторлар туралы мәлімет:

Нурбаева Анар Нұрлановна – Әлихан Бөкейхан университетінің докторанты, Семей, Қазақстан.

Нурбаева Анар Нұрлановна – докторант Алихан Букейхан университета, Семей, Казахстан.

Nurbaeva Anar Nurlanovna – doctoral student, Alikhan Bokeikhan University, Kazakhstan, Semey

Төлебаева Құралай Тоқтарқызы – филология ғылымдарының кандидаты, Әлихан Бөкейхан университетінің қауымдастырылған профессоры, Семей, Қазақстан.

Төлебаева Куралай Токтаровна – кандидат филологических наук, доцент Алихан Букейхан университета, Семей, Казахстан.

Tulebayeva Kuralay Toktarovna – Candidate of philological sciences, Alikhan Bokeikhan University associate professor, Semey, Kazakhstan.

Дауренбекова Лаура Ноғайбекқызы – филология ғылымдарының кандидаты, А.Қ.Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының қауымдастырылған профессоры, Астана, Қазақстан.

Дауренбекова Лаура Нугайбековна – кандидат филологических наук, ассоциированный профессор Евразийского гуманитарного института имени А.К.Кусаинова, Астана, Казахстан.

Daurenbekova Laura Nugaybekovna – candidate of Philological Sciences, associate Professor of the A.K.Kusainov Eurasian humanities Institute, Astana, Kazakhstan.